คู่มือการพิสูจน์สิทธิ การครอบครองที่ดินของบุคคล ในเขตที่ดินของรัฐ

ฉบับประชาชน

กองที่ดินของรัฐ
สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ

คู่มือการพิสูจน์สิทธิ
การครอบครองที่ดินของบุคคล
ในเขตที่ดินของรัฐ

ฉบับ
ประชาชน

คำนำ

คู่มือการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ฉบับประชาชนเล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่ออธิบายโครงสร้าง เครื่องมือ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐจังหวัด (คพร.จังหวัด) ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 เพื่อให้ประชาชน บุคคลทั่วไป รวมถึงผู้ที่สนใจได้ทราบข้อมูลและเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดิน ระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ ดูแล รักษา คุ้มครอง ป้องกัน หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ

แนวทางการพิสูจน์สิทธิในที่ดินดังกล่าว เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท หรือข้อโต้แย้งสิทธิที่อาศัยแนวทางเชิงนโยบาย กฎหมาย และวิทยาศาสตร์มาใช้ควบคู่กัน โดยกำหนดให้มีการพิจารณาพยานหลักฐานเกี่ยวกับที่ดินของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เช่น พยานเอกสาร พยานบุคคล พยานวัตถุ เป็นต้น และบางกรณีได้กำหนดให้มีการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย เป็นการทำข้อเท็จจริงให้ปรากฏ หรือเป็นการพิสูจน์ความจริงให้เป็นที่ยุติว่าประชาชนได้ครอบครองที่ดินแปลงพิพาทมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ เพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่การพิจารณาของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการให้ความช่วยเหลือ เยียวยาที่เหมาะสม หรือรับรองสิทธิรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ ตามควรแก่กรณี ด้วยความมุ่งหวังที่จะสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
ความเป็นมา	1
โครงสร้างการดำเนินงาน	3
คณะอนุกรรมการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐจังหวัด (คพร.จังหวัด)	4
คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ	6
วัตถุประสงค์ของการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ	8
มาตรการของ คทช.	9
กระบวนการและขั้นตอนการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน	12
ความหมาย และประเภทที่ดินของรัฐ	14
หลักเกณฑ์การรับเรื่องไว้พิจารณา	17
การนับความเป็นที่ดินของรัฐครั้งแรก	18
พยานบุคคล และพยานวัตถุ	18
แนวทางการสอบสวนพยานบุคคล	19
การพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐที่ออก นสล. แล้ว	20
วิธีปฏิบัติในการตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน	21
สัญลักษณ์การจำแนกการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	22
โครงการถ่ายภาพทางอากาศของประเทศไทย	24

ความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2535 ขึ้นเป็นครั้งแรก กำหนดให้มีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นฝ่ายเลขานุการ และมีการตั้งคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กปร. ส่วนจังหวัด) ทำหน้าที่พิจารณาพิสูจน์สิทธิในที่ดิน

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยผลของการปฏิรูประบบราชการ ได้มีการโอนภารกิจดังกล่าวมาเป็นของสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัด (กบร.จังหวัด) ทำหน้าที่พิจารณาพิสูจน์สิทธิในที่ดิน

ปัจจุบันได้มีการโอนภารกิจดังกล่าวมาอยู่ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่ง คทช. ได้มีการตั้งคณะอนุกรรมการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐจังหวัด (คพร.จังหวัด) เพื่อทำหน้าที่แทน กบร.จังหวัด และกำหนดมาตรการ เรื่อง การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหากรณีที่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินระหว่างประชาชนและหน่วยงานของรัฐ

โครงสร้างการดำเนินงาน

คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.)

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (สคทช.)

- ฝ่ายเลขานุการ

คณะอนุกรรมการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐจังหวัด

ผู้ว่าราชการจังหวัด	ประธาน
ปลัดจังหวัด	เลขานุการ

คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

ผอ.สคทช.	ประธาน
กองที่ดินรัฐ	ฝ่ายเลขานุการ

คณะอนุกรรมการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐจังหวัด (คพร. จังหวัด)

องค์ประกอบ

ผู้ว่าราชการจังหวัด
ประธาน

- อัยการจังหวัด
- ธนารักษ์พื้นที่
- ปฏิรูปที่ดินจังหวัด
- ประชาสัมพันธ์จังหวัด
- ผู้อำนวยการ สำนักงานพัฒนาที่ดิน
- ผู้อำนวยการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์
- ผู้อำนวยการ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้
- นายอำเภอท้องที่
- หัวหน้าส่วนราชการ ที่มีหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐ
- ผู้แทน สคทช.

ปลัดจังหวัด
เลขานุการ

หัวหน้าสำนักงานจังหวัด
ผู้ช่วยเลขานุการ

- **เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด** ผู้ช่วยเลขานุการ
- **ผู้อำนวยการ ทสจ.จังหวัด** ผู้ช่วยเลขานุการ
- **ข้าราชการที่ได้รับมอบหมาย** ผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่และอำนาจ

- พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐตามมาตรการที่ คทช.กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิ ให้ใช้ผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ คทช. แต่งตั้ง

- กำกับ ติดตาม ดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการที่ คทช. กำหนด

- ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินของรัฐและการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่าการดำเนินการไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

- รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

- แต่งตั้งคณะทำงาน หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

- ดำเนินการในเรื่องอื่นๆ ตามที่กำหนด และปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ คทช. มอบหมาย

คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

องค์ประกอบ

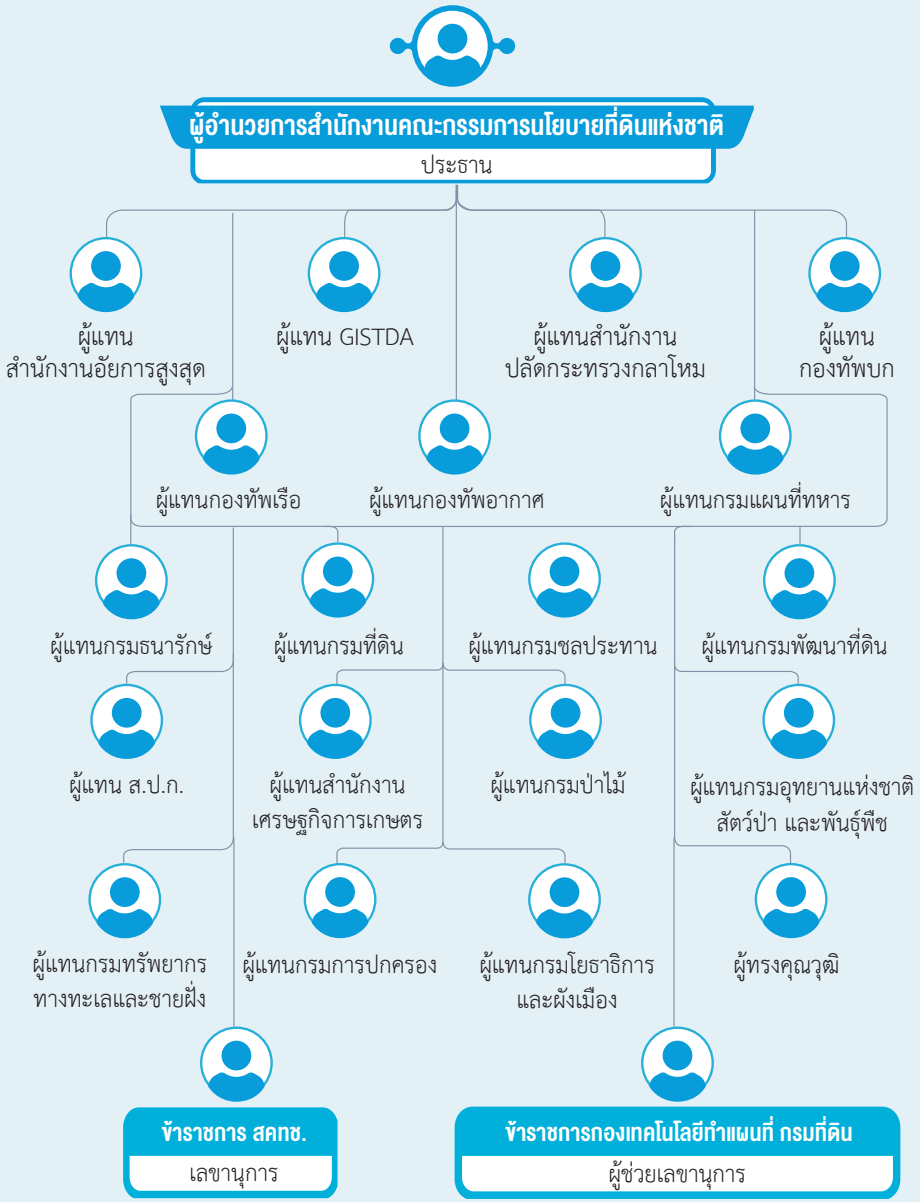

หน้าที่และอำนาจ

- กำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณในการดำเนินการจัดทำแผนที่และอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ
- จัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วนต่าง ๆ ตามที่กำหนด เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ
- อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมลงสัญลักษณ์และหมายแนวเขตพื้นที่ ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์ลงบนภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ
- กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง หรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ
- แต่งตั้งคณะทำงานหรือเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยการปฏิบัติงานตามที่มอบหมายดำเนินการในเรื่องอื่น ๆ ตามที่กำหนด และปฏิบัติงานอื่นใด ตามที่ คทช. มอบหมาย

วัตถุประสงค์ของการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

01

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดิน ระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาคุ้มครองป้องกัน หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐด้วยวิธีการพิสูจน์ความจริงให้เป็นที่ยุติว่าประชาชนได้เข้าครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินแปลงพิพาทก่อนการเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่

02

เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้ประกอบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ เยียวยา ตามแนวทางที่เหมาะสม ตามควรแก่กรณี ด้วยความมุ่งหวังที่จะสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหา

มาตรการของ คทช.
เรื่อง การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

1 การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ต้องมีพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น ซึ่งแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐครั้งแรก ดังนี้

1.1 เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

1.2 เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ 1 ธันวาคม 2497) โดยเอกสารดังกล่าวมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

1.3 พยานหลักฐานอื่นนอกจากข้อ 1.1 และ 1.2 เช่น แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) พยานบุคคล พยานวัตถุ เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า พยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรก หลังจากเป็นที่ดินของรัฐ หากปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ในภาพถ่ายทางอากาศจึงจะเชื่อตามพยานหลักฐานอื่นนั้น

2 เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ 1 แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ ให้คณะอนุกรรมการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐจังหวัด (คพร.จังหวัด) แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด 30 วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

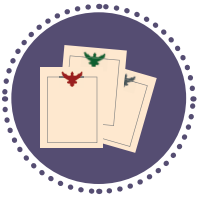

2.1 กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการ ตามมาตรา 61 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

2.2 กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ยื่นคัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดิน

2.3 กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินมีหลักฐาน ส.ค.1 ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินเพื่อดำเนินการจำหน่าย ส.ค.1 ต่อไป

2.4 กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และไม่ได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

3 เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ คพร.จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด 30 วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาดำเนินการดังนี้

3.1

กรณีหน่วยงานของรัฐดังกล่าวเห็นด้วยกับมติของ คพร. จังหวัด ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบ ต่อไป

3.2

กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับมติ คพร. จังหวัด ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

กระบวนการและขั้นตอนการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน

1 ขั้นตอนการรับเรื่อง

1. บุคคลมีข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดินของรัฐ
2. หน่วยงานของรัฐมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสถานะที่ดินของรัฐ
3. มีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลครอบครองที่ดินของรัฐโดยมิชอบ

2 รวบรวมพยานหลักฐาน และสอบสวนสิทธิ

1. สอบสวนหรือตรวจสอบพยานหลักฐานเกี่ยวกับความเป็นมาของที่ดินของรัฐ
2. ราษฎรแสดงพยานหลักฐานเกี่ยวกับที่ดินพิพาทว่าได้มีการครอบครองทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

3 คพร.จังหวัด พิจารณาพยานหลักฐานเกี่ยวกับที่ดิน

พยานหลักฐาน 1.1

เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและลงวันที่ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

พยานหลักฐาน 1.2

เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและลงวันที่หลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อน ป. ที่ดิน โดยมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

พยานหลักฐาน 1.3

พยานหลักฐานอื่นนอกจากข้อ 1.1 หรือ 1.2 เช่น ส.ค. 1 หรือพยานบุคคล เป็นต้น ซึ่งมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

4 ดำเนินการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายอากาศ

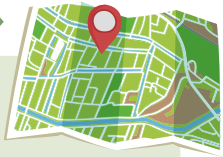

4.1 จัดทำระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ

4.2 อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศภาคสำนักงาน

4.3 ตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม

4.4 ปรับปรุงผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

4.5 ถ่ายทอดผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศลงใน overlay พร้อมแสดงสัญลักษณ์และคำอธิบาย

4.6 นำเสนอที่ประชุมคณะทำงานกลั่นกรองผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อพิจารณาในเบื้องต้น

4.7 คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศพิจารณารับรองผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

5 คพร. จังหวัด มีมติ

มีมติเชื่อว่าครอบครอง **มาก่อน**การเป็นที่ดินของรัฐ

มีมติเชื่อว่าครอบครอง **มาหลัง**การเป็นที่ดินของรัฐ

แจ้งผล

เจ้าของที่ดิน

หน่วยงานที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐ

สำนักงานที่ดิน

ความหมาย และประเภทที่ดินของรัฐ

ที่ดินของรัฐ

หมายถึง
"ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304
เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สงวนหวงห้ามของรัฐ
ที่สาธารณประโยชน์ และที่ราชพัสดุ เป็นต้น"
ยกตัวอย่าง เช่น ที่ดินของรัฐ
ดังต่อไปนี้

1 ที่ดินรกร้างว่างเปล่า

หมายถึง
เฉพาะที่รัฐมีความต้องการนำที่ดินมาจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง
ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาประโยชน์ ตามมาตรา 10 และมาตรา 11
กับจัดให้สัมปทาน ให้ หรือให้ใช้ที่ดิน
ตามมาตรา 12 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
แต่มิได้หมายความรวมถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่าธรรมดา
เนื่องจากบุคคลอาจได้สิทธิมาตามประมวลกฎหมายที่ดิน
ตามนัยมาตรา 1334
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2 ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

เป็นต้นว่า ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ
ทะเลสาบ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ป่าช้าสาธารณะ
ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยสภาพธรรมชาติ
โดยการใช้ร่วมกันของประชาชน
โดยนิติกรรม หรือโดยผลของกฎหมายก็ตาม

3 ที่ดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

เป็นต้นว่า ที่ราชพัสดุ

4 ที่ดินตามกฎหมายป่าไม้

เป็นต้นว่า ที่ป่าสงวนแห่งชาติ
ซึ่งหมายความรวมถึงป่าคุ้มครอง ป่าสงวน
ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481
อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี
ป่าไม้ถาวรหรือที่ดินที่คณะรัฐมนตรีสงวนไว้
เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

5 ที่สงวนหวงห้ามของรัฐ

เป็นต้นว่า ที่ดินตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน
ที่ดินที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศหวงห้าม
ตามมาตรา 9 (2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
เช่น ที่เขา ภูเขา และปริมณฑล 40 เมตร
ที่ดินที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติสงวนหวงห้าม
ตามมาตรา 20 (4) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
ที่ดินสงวนของกรมทางหลวงตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวง

6

**ที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อการเกษตรกรรม และกฎหมาย
ว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ**
เว้นแต่ที่ดินส่วนที่รัฐจัดสรรที่ดิน
ให้กับประชาชน

หลักเกณฑ์การรับเรื่องไว้พิจารณา

หลักเกณฑ์การ รับ เรื่องไว้พิจารณาดำเนินการ

- บุคคลมีข้อโต้แย้งสิทธิครอบครองที่ดินที่อยู่ในเขตที่ดินของรัฐกับหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐนั้น

- หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสถานะของที่ดินของรัฐ

- มีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลเข้าครอบครองทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในเขตที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินหรือไม่ก็ตาม

หลักเกณฑ์การ ไม่รับ เรื่องไว้พิจารณาดำเนินการ

กรณีเป็นเรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล ซึ่งหมายความรวมถึงเรื่องที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือเป็นกรณีศาลได้มีคำพิพากษา หรือคำสั่งคดีเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้ว ให้ชี้แจงข้อเท็จจริงให้ผู้ร้องเรียน หรือส่วนราชการที่แจ้งให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงทราบว่าฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจเข้าไปก้าวล่วงใดๆ ได้ เนื่องจากอาจเป็นการละเมิดอำนาจศาล ประกอบกับเมื่อได้มีการนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว คู่กรณีย่อมมีหลักประกันในความยุติธรรมและสิทธิในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ในชั้นกระบวนการพิจารณาของศาลอย่างเพียงพอ เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งคดีเสร็จเด็ดขาดประการใด ย่อมส่งผลผูกพันต่อคู่กรณีและให้รัฐปฏิบัติตาม

การนับความเป็นที่ดินของรัฐครั้งแรก

"การเป็นที่ดินของรัฐครั้งแรก" หมายถึง พื้นที่ใดที่มีลักษณะเป็นที่ดินของรัฐทับซ้อนกันหลายประเภท ให้เริ่มต้นนับความเป็นที่ดินของรัฐครั้งแรก โดยถือเอาที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นก่อนสุด เช่น เดิมเป็นที่สาธารณประโยชน์ ต่อมามีการตรากฎกระทรวงกำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ให้นับความเป็นที่ดินของรัฐครั้งแรก ตั้งแต่เริ่มมีสถานะเป็นที่สาธารณประโยชน์ เป็นต้น

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวน พ.ศ. 2507 ใด ที่เดิมมีสถานะเป็นป่าคุ้มครองหรือป่าสงวนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและป่าสงวน พ.ศ. 2481 ให้นับย้อนความเป็นที่ดินของรัฐประเภทดังกล่าว ตั้งแต่วันที่เริ่มมีสถานะเป็นป่าคุ้มครอง หรือป่าสงวนนั้น

กรณีที่ดินของรัฐเกิดขึ้นโดยสภาพธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ทะลสาบ ต้องถือว่าความเป็นที่ดินของรัฐเกิดขึ้นมาตั้งแต่เดิม ให้พิจารณาจากข้อเท็จจริงของพื้นที่ว่าเป็นที่ดินของรัฐโดยสภาพหรือไม่เป็นสำคัญ

พยานบุคคล และพยานวัตถุ

"พยานบุคคล"

หมายถึง บุคคลที่ถูกอ้างเป็นพยาน เพื่อใช้พิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดิน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นประจักษ์พยานหรือพยานบอกเล่า ถ้อยคำของพยานบุคคลที่ให้ต่อเจ้าหน้าที่ต้องมีน้ำหนักรับฟังได้

"พยานวัตถุ"

หมายถึง วัตถุที่อ้างเป็นพยานหลักฐาน นำมาแสดงให้เจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบ เพื่อใช้พิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดิน

แนวทางการสอบสวนพยานบุคคล

หลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิฯ โดยใช้พยานบุคคล

ตามมาตรการของ คทช. เรื่องการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ข้อ 1.3 ได้กำหนดให้สามารถใช้พยานบุคคลเป็นพยานหลักฐานหนึ่งประกอบการพิสูจน์สิทธิฯ โดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ประจักษ์พยานหรือพยานบอกเล่าซึ่งรู้เห็นหรือจำความได้ตั้งแต่อายุ 7 ปี ขึ้นไป
2. พยานบุคคลต้องทราบข้อมูลการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน
3. พยานบุคคลต้องมีภูมิลำเนาในพื้นที่หรืออยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่ขอพิสูจน์สิทธิ

4. พยานบุคคลต้องได้รับการรับรองพยานจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือท้องที่
5. จำนวนพยานบุคคลต้องมีตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป หากพยานบุคคลนั้น เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ขอพิสูจน์สิทธิฯ ควรสอบสวนพยานบุคคลอื่นเพิ่มเติม

การพิสูจน์สิทธิในที่ดินของรัฐที่ออก นสล. แล้ว

การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เป็นเพียงการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐให้มีความชัดเจน ตามนัยมาตรา 8 ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน มิได้เป็นการลบล้างสิทธิของราษฎรในการขอพิสูจน์สิทธิตามมาตรการ คทช. แต่อย่างใด

เนื่องจากราษฎรโต้แย้งสิทธิในกรณีที่ดินแปลงพิพาทมีสถานะเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ และแม้ราษฎรจะไม่ได้ใช้สิทธิดังกล่าวก็สามารถใช้สิทธิทางศาลได้

การให้สิทธิกับราษฎรในการขอพิสูจน์สิทธิอาจทำให้ปัญหามีข้อยุติ คู่กรณีไม่ต้องนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการของศาล

ดังนั้น เพื่อให้ความเป็นธรรมราษฎรที่ครอบครองทำประโยชน์อยู่ในเขตที่ราชพัสดุที่ออก นสล. แล้ว สามารถขอพิสูจน์สิทธิตามมาตรการของ คทช. ได้ และให้ถือว่ากรณีดังกล่าวเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับที่สาธารณประโยชน์ที่ออก นสล. แล้วด้วย

วิธีปฏิบัติในการตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน

ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาในคดีหมายเลขแดงที่ อ. 229/2551 วางหลักเกี่ยวกับการเกิด หรือการได้มาซึ่งที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกันหรือที่สาธารณประโยชน์ว่า มีได้ 4 กรณี กล่าวคือ

1. เกิดจากสภาพธรรมชาติ
2. เกิดจากการใช้ร่วมกันของประชาชน
3. ได้มาโดยทางนิติกรรม ซึ่งได้แก่ โดยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ หรืออุทิศให้
4. ได้มาโดยผลของกฎหมาย ได้แก่ การได้มาโดยการสงวนหรือหวงห้าม และการได้มาโดยการเวนคืน

"ส่วนการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นเรื่องมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณประโยชน์ที่เจ้าหน้าที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกรายการเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์เอาไว้ให้ทราบว่าในจังหวัดหนึ่งๆ อำเภอหนึ่งๆ หรือตำบลหนึ่งๆ มีที่ดินสาธารณประโยชน์จำนวนเท่าใด อยู่ที่ใด มีเนื้อที่มากน้อยเท่าใด และใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร"

"กรณีข้อมูล และขอบเขตของที่สาธารณประโยชน์ไม่ชัดเจน ให้ดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2539 หรือกฎหมาย และระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้อง"

"กรณีที่สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งปัจจุบันอาจมีการตื้นเขินหรือมีสภาพเปลี่ยนแปลงไป สามารถส่งเรื่องให้คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ พิจารณาดำเนินการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อหาขอบเขตและตำแหน่งที่ดินของรัฐนั้นได้ เพื่อดูสภาพพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอดีต"

สัญลักษณ์การจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

ระดับ 1

U

พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง

ระดับ 2

- **U1** ตัวเมืองและย่านการค้า
- **U2** บ้าน/หมู่บ้าน
- **U3** สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ
- **U4** สถานีคมนาคม
- **U5** ย่านอุตสาหกรรม
- **U6** อื่นๆ

มีร่องรอยการทำประโยชน์

ระดับ 3

- **U203** สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ในน้ำ
- **U601** สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- **U602** สนามกอล์ฟ
- **U603** สุสาน, ป่าช้า
- **U604** ศูนย์พยพ

มีร่องรอยการทำประโยชน์

ระดับ 1

A

พื้นที่เกษตรกรรม

ระดับ 2

- **A1** นาข้าว
- **A2** พืชไร่
- **A3** ไม้ยืนต้น
- **A4** ไม้ผล
- **A5** พืชสวน
- **A6** ไร่หมุนเวียน
- **A7** ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และ/หรือโรงเรือนเลี้ยงสัตว์
- **A8** พืชน้ำ
- **A9** สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- **A0** เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม

⋮

มีร่องรอยการทำประโยชน์

หมายเหตุ : หน่วยงานผู้อ่าน แปลฯ สามารถลงรายละเอียดประกอบสัญลักษณ์ภายใต้เครื่องหมายวงเล็บต่อท้ายสัญลักษณ์ในผลการอ่าน แปลฯ ได้

ระดับ 1

F

พื้นที่ป่าไม้

ระดับ 2

F1	ป่าไม่ผลัดใบ	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์
F2	ป่าผลัดใบ	
F3	สวนป่า	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ / มีร่องรอยการทำประโยชน์

ระดับ 3

F100	ป่าไม่ผลัดใบทุติยภูมิ	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์
F105	ป่าพรุหรือป่าบึง	
F106	ป่าชายเลน	
F107	ป่าชายหาด	
F200	ป่าผลัดใบทุติยภูมิ	
F3G	สวนป่าของรัฐ	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์
F3P	สวนป่าเอกชน	มีร่องรอยการทำประโยชน์

ระดับ 1

W

พื้นที่น้ำ

ระดับ 2

W1	แหล่งน้ำธรรมชาติ	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์
W2	แหล่งน้ำสร้างขึ้น	มีร่องรอยการทำประโยชน์

ระดับ 1

M

พื้นที่เบ็ดเตล็ด

ระดับ 2

M1	ทุ่งหญ้าธรรมชาติ/ไม้พุ่ม	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์
M2	พื้นที่ลุ่ม	
M3	เหมืองแร่, บ่อขุด	มีร่องรอยการทำประโยชน์
M4	อื่นๆ	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ / มีร่องรอยการทำประโยชน์

ระดับ 3

มีร่องรอยการทำประโยชน์		ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์	
M401	นาเกลือ	M402	สันทราย/หาดทราย
M404	ที่ทิ้งขยะ	M403	ที่หินโผล่
M406	พื้นที่แผ้วถาง	M405	พื้นที่แผ้วถาง

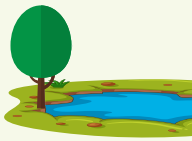

โครงการถ่ายภาพทางอากาศของประเทศไทย

โครงการ WWS (ภาพขาว - ดำ)

ปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ
2495 - 2499

มาตราส่วน
1 : 40,000 - 1 : 60,000

บริเวณที่ถ่ายภาพ
ทุกภาค ยกเว้นภาคใต้
(ถ่ายตอนเหนือจังหวัดชุมพร)

โครงการ VAP-61 (ภาพขาว - ดำ)

ปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ
2509 - 2513

มาตราส่วน
1 : 50,000

บริเวณที่ถ่ายภาพ
ทุกภาค

โครงการ น.ส. 3 (ภาพขาว - ดำ)

ปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ
2515 - 2522

มาตราส่วน
1 : 15,000

บริเวณที่ถ่ายภาพ
ทุกภาค

โครงการกรมที่ดินกิจการร่วมค้า (ภาพขาว - ดำ)

ปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ
2529 - 2544

มาตราส่วน
1 : 6,000 1 : 15,000 1 : 50,000

บริเวณที่ถ่ายภาพ
ทุกภาค

โครงการกรมแผนที่ทหาร NIMA (ภาพขาว - ดำ)

ปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ
2539 - 2543

มาตราส่วน
1 : 50,000

บริเวณที่ถ่ายภาพ
ทุกภาค

โครงการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ภาพสี)

ปี พ.ศ. ที่ถ่ายภาพ
2545 - 2546

มาตราส่วน
1 : 25,000

บริเวณที่ถ่ายภาพ
ทุกภาค

ที่มา : กองแผนที่และโครงการ กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด

คู่มือหลักเกณฑ์ และแนวทาง การพิสูจน์สิทธิการครอบครอง ที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ (ฉบับประชาชน)

ประธาน
ดร.รวีวรรณ ภูริเดช

ที่ปรึกษา
นายสุริยน พัชรครุกานนท์
นายประเสริฐ ศิรินภาพร

คณะผู้จัดทำ
ว่าที่ ร.ต. พีรพล มั่นจิตต์
นายมูฮัมหมาด ยังหะสัน
นางอภิญญา นราธนากร
นางพรพิมล โต๊ะทอง
นางยุพา คำมา
นางสาวณัฐภา มากขุน
นางสาวปาริชาติ ชมภูชัยเกิด
นายอภินันท์ หวังดี
ว่าที่ ร.ต.จิรายุ วิจิตรจันทร์

ปีที่จัดพิมพ์ กันยายน 2565
จำนวนพิมพ์ 5,000 เล่ม
เจ้าของ กองที่ดินของรัฐ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ
พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา

...../...../.....

...../...../.....

...../...../.....

...../...../.....

กองที่ดินของรัฐ

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ